onun çeşitli risâleleri bulunduğunu söyleyerek *Îżâḥu't-ṭarîḳa* (Süleymaniye Ktp., H. Hüsnü Paşa, nr. 7421) ve *Maḳāmât-ı Maẓhariyye* (İstanbul 1986) adlı iki risâlesini zikreder. Abdullah ed-Dihlevî *Maḳāmât-ı Maẓhariyye*'de şeyhini anlatmış, Abdülganî b. Ebû Saîd de onun hayatı, kerametleri ve halifeleri hakkında *Ḫulâṣa-i Cevâhir-i ʿAleviyye* (*Maḳāmât-ı Maẓhariyye* içinde, s. 147-191) adlı bir risâle kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülganî b. Ebû Saîd, *Ḫulâṣa-i Cevâhir-i ʿAleviyye* (*Maḳāmât-ı Maẓhariyye* içinde), İstanbul 1986, s. 147-191; Muhammed Murad el-Kazânî, *Nefâʾisü's-ṣâliḥât* (*Reşehât*'ın Arapça tercümesi kenarında), Kahire 1307, s. 72; Abdülmecîd el-Hânî, *el-Ḥadâʾiḳu'l-verdiyye*, Kahire 1308, s. 209; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-ḫavâṭır*, VII, 306-308; Hocazâde Ahmed Hilmi, *Hadîkatü'l-evliyâ'*, İstanbul 1318, s. 122; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, II, 28; C. W. Troll, *Sayyid Ahmed Khan*, New Delhi 1978, s. 30 vd.; Yûnus İbrâhim es-Sâmerrâî, *ʿUlemâʾü'l-ʿArab fî şibhi'l-ḳārreti'l-Hindiyye*, Bağdad 1986, s. 655; Butrus Abu-Manneh, "The Naqshbandiyya-Mujaddidiyya in the Ottoman Lands in the Early 19th Century", *WI*, XXII/1-4 (1982), s. 3-8.

 SÜLEYMAN ULUDAĞ

ABDULLAH b. EBÛ BEKİR b. MUHAMMED

(عبدالله بن أبى بكر بن محمد)

Ebû Muhammed Abdullāh b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm el-Medenî el-Ensârî (ö. 130/747-48)

Tâbiîn devri siyer, megāzî ve hadis âlimi.

Hazrec kabilesinin Neccâr oğulları soyundan tanınmış bir aileye mensuptur. 60 (679-80) veya 65 (684-85) yılında Medine'de doğdu. Büyük dedesi Amr b. Hazm Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunmuş, hem yönetici sıfatıyla, hem de İslâmiyet'i öğretmek üzere Necran'a gönderilmiştir. Dedesi Muhammed b. Amr, Emevîler'in Medine baskını sırasında Harre Savaşı'nda vefat etmiştir. Babası Ebû Bekir ise Medine'de kadılık ve valilik yapmış, ayrıca hadis toplamak üzere Ömer b. Abdülazîz tarafından görevlendirilmiştir. Abdullah'ın kardeşi Muhammed de bir süre Medine kadılığında bulunmuş, fakat kendisi resmî hiçbir görev kabul etmemiştir. Resmî görevi neden kabul etmediği bilinmemekle beraber, Horovitz'in de dediği gibi, bu durum onun araştırmalar yapıp eserler te'lif etmesine imkân sağlamıştır.

Abdullah b. Ebû Bekir, mensup olduğu İbn Hazm ailesinin Mescid-i Nebevî'deki ders halkasında babasından hadis, fıkıh, siyer ve megāzî öğrendi; ayrıca Enes b. Mâlik, Abbâd b. Temîm, Urve b. Zübeyr gibi otoritelerden hadis okudu. Talebeleri ve kendisinden hadis rivayet edenler arasında Zührî, Mâlik b. Enes, İbn Cüreyc, Süfyân b. Uyeyne ve Hişâm b. Urve bulunmaktadır. Siyer ve megāzî sahasında en meşhur talebesi ise İbn İshak'tır. 130 (747-48) yılında Medine'de vefat etti. 135'te (752-53) vefat ettiği de rivayet edilmektedir.

İbn İshak, Vâkıdî, İbn Hişâm, İbn Sa'd, Belâzürî, Taberî, İbn Seyyidünnâs ve İbn Kesîr gibi müelliflerin eserlerinde Abdullah b. Ebû Bekir'den rivayet edilen haberleri göz önüne alan J. Horovitz, onun megāzî ile uğraşan büyük bir âlim olduğunu ve hatta kardeşinin oğlu Abdülmelik b. Muhammed el-Kādî'ye ait *Kitâbü'l-Meġāzî*'nin belki de gerçek müellifinin Abdullah olabileceğini ileri sürmüştür. Nitekim Zehebî de *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâʾ*sında Abdullah'ın bir megāzî kitabı yazdığını ifade etmiştir. Abdullah b. Ebû Bekir yoluyla rivayet edilen haberler incelendiğinde, aslında onun yalnızca Hz. Peygamber'in gazveleriyle meşgul olmadığı, bunun yanında Câhiliye devrinin bazı önemli olayları, Peygamber'in hayatının ilk yılları, gençliği, Hz. Peygamber'e gelen kabile heyetleri, onun gönderdiği elçiler, memurlarına ve komşu hükümdarlara yazdığı mektuplar, Peygamber'in vefatından sonraki gelişmeler, bilhassa **ridde*** savaşları, Hz. Ömer devrinin bazı önemli olayları ve Hz. Osman'ın şehid edilmesi hakkında bilgiler naklettiği ve bunları kronolojik sıraya göre verdiği görülmektedir. Bu çalışmasıyla o, İslâm devletinin diplomatik vesikalarını daha sonraki devirlere aktarma konusunda değerli hizmetler vermiştir. Bütün bu rivayetler, onun, Hz. Peygamber'in savaşları esas olmak üzere, bir siyer kitabı yazma gayretini ortaya koymaktadır.

Abdullah **sika*** kabul edilmekle beraber, haberleri naklederken çoğunlukla rivayet zincirini zikretmez. Nakillerinin bir kısmının râvisi, babasının teyzesi Amre bint Abdurrahman'dır. Abdullah Hz. Peygamber'in bazı mektuplarını da rivayet etmiştir ki bunlar ailesinden kendisine intikal eden vesikalardır. Peygamber'in Himyerî meliklerine yazdığı mektup ile büyük dedesi Amr b. Hazm'a, Necran'a giderken verdiği mektup bunlar arasında zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 → Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), bk. *İndeks*; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkā v.dğr.), Kahire 1375/1955, bk. *İndeks*; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. Ziyad Muhammed Mansûr), Medine 1403/1983, s. 283; Halîfe b. Hayyât, *eṭ-Ṭabaḳāt* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dımaşk 1966-67, II, 661; a.mlf., *Târîḫ* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dımaşk 1967-68, s. 626; Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60, III, 54; Taberî, *Târîḫ* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1879-1901, bk. *İndeks*; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Kahire 1348, s. 329-330; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, V, 314-315; J. Horovitz, *el-Meġāzi'l-ûlâ ve müʾellifûhâ* (trc. Hüseyin Nassâr), Kahire 1949, s. 37-47, 86, 90-91; Sezgin, *GAS*, I, 253-254, 256, 284, 286, 291; Mahmûd Yâsîn et-Tikrîfî, "ʿAbdullah b. Ebî Bekir b. Muhammed b. ʿAmr b. Ḥazm el-Enṣârî", *Adâbü'r-râfidîn*, Musul 1975, VI, 157-188.

 MUSTAFA FAYDA

ABDULLAH b. EBÛ BEKİR es-SIDDÎK

(عبدالله بن أبى بكر الصديق)

Abdullāh b. Abdillâh Ebî Bekr b. Osmân el-Kureşî et-Teymî (ö. 11/632-33)

Hz. Ebû Bekir'in oğlu, sahâbî.

Esmâ ile öz kardeş, Âişe ile de baba bir kardeş olan Abdullah, Mekke'de doğdu. Hicret sırasında, Sevr mağarasında bulundukları üç gün boyunca Hz. Peygamber ile babasının istihbarat hizmetlerini üstlendiği zaman çocuk denecek yaşta idi. Abdullah, Kureyş müşriklerinin yaptıkları toplantıları takip edip Peygamber'in aleyhine alınan kararları öğrenir, akşam karanlığında gizlice Sevr mağarasına giderek olup bitenleri aktarırdı. Geceyi mağarada geçirdikten sonra alaca karanlıkta kimseye görünmeden tekrar Mekke'ye dönerdi. Hz. Âişe, üvey kardeşinin bu son derece tehlikeli işteki başarısını, onun cesur, akıllı ve becerikli oluşuyla açıklamıştır. Abdullah, Peygamber'in Medine'ye ulaştığını öğrenince ailesiyle birlikte oraya hicret etti.

Aşere-i mübeşşere*'den Saîd b. Zeyd'in kız kardeşi Âtike ile evlenen Abdullah'ın, hanımına olan düşkünlüğü sebebiyle savaşlara katılma gibi bazı görevlerini yerine getiremediği ve bundan